

V Nových toulkách mezi Vltavou a Sázavou opět vstupujeme do kraje na jedné straně sevřeného soutokem obou řek, se stále ještě neporušenou přírodou, s řadou památek, a na druhé straně se zámek Konopiště, který obýval následník habsburského trůnu, Ferdinand d'Este.

Na toulkách vás přivítá krásná zvlněná krajina a neopakovatelné vyhlídky na Vltavu. Při jízdě podél Vltavy si prohlédnete například Slapskou přehradu a zavzpomínáte na jejího stavitele Ing. Libora Zárubu-Pfeffermana. Přehrada zatopila část Staré řeky se Svatojánskými proudy, kde trávil volné chvíle malíř pravěkých zvířat Zdeněk Burian. Od Benešova, z konopištského zámku, často zajížděl Ferdinand d'Este s rodinou na jahody do vsí nad Vltavou, jako například do Teletína s památnou sochou sv. Jana Nepomuckého z roku 1781. Nad vsí Teletín, která si v roce 2014 připomíná 635 let od prvního písemného záznamu, si z vyhlídky Máj prohlédnete zatopený kaňon Staré řeky, na jehož dně se nacházejí zbytky trampských osad, a máte možnost dalších kouzelných pohledů. Něco z geologie se dozvíte na vycházce s geologem Václavem G. Čílkem. Navštívíte ves Nedvězí s nově upravenou tvrzí, jejíž nejstarší části jsou historickou památkou románsko-gotického původu, sahajícího až do 12. století, a občerstvíte se ve středověkém pivovaru. Prohlédnout si můžete Netvořické muzeum s ukázkami života v minulých stoletích nebo se v Krňanech dozvíte víc o historii rodu Krňanských. U Sázavy vás zase uvítají Lešany, kde pobýval František Hrubín a natáčel se film Romance pro křidlovku. Připomenete si i historii vystěhování zdejšího kraje za 2. světové války.

Na svých toulkách najdete řadu útulných hospůdek, poutních míst nebo historických oslav, ale nejvíc vás určitě zaujme zasněná krajina s mnoha krásnými cestami, kde se potkáte s minulostí i současností.

NOVÉ TOULKY MEZI VLTAVOU A SÁZAVOU

Václav Šmerák a kolektiv

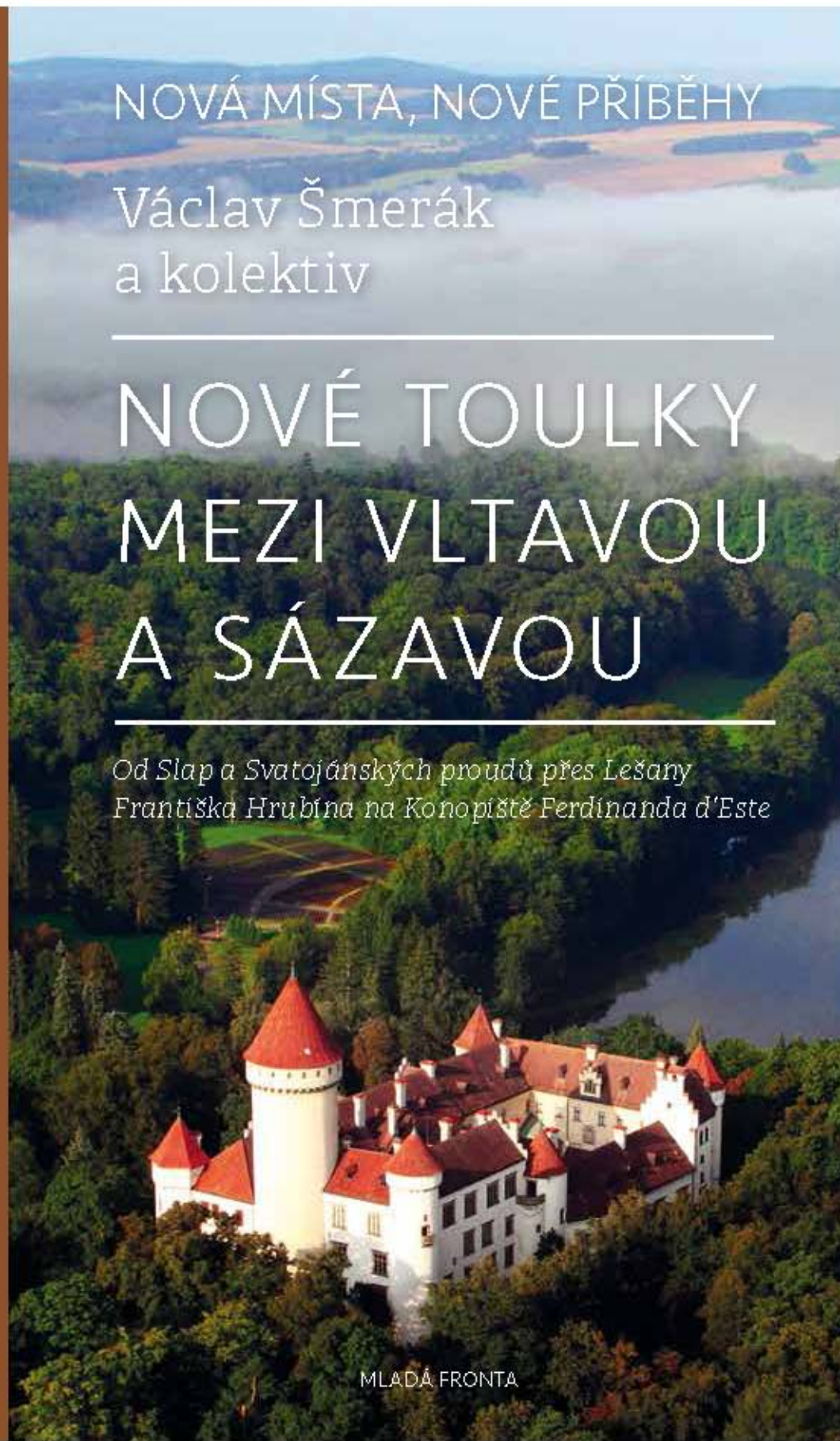

NOVÁ MÍSTA, NOVÉ PŘÍBĚHY

Václav Šmerák
a kolektiv

NOVÉ TOULKY MEZI VLTAVOU A SÁZAVOU

*Od Slap a Svatojánských proudů přes Lešany
Františka Hrubína na Konopiště Ferdinanda d'Este*

MLADÁ FRONTA

Nová místa, nové příběhy

Václav Šmerák a kolektiv

NOVÉ TOULKY
MEZI VLTAVOU
A SÁZAVOU

*Od Slap a Svatojánských proudů přes Lešany
Františka Hrubína na Konopiště Ferdinanda d'Este*

Vyhlička Máj nad Teletínem

KRAJINA VYHLÍDEK

Michal Kupsa, foto autor

převážet zboží a suroviny, jak si to představoval Karel IV. Tok Vltavy nepřekročitelně spoutala řada vodních děl, jejichž hráze nebyly vybaveny plavebními zařízeními, ačkoliv původní projekty s lodními zdvihadly počítaly a jejich výstavba by představovala jen zlomek celkových investic. Jen omezeně lze proto jásat nad konceptem vltavských vodních děl, jak nám jej zachoval minulý režim.

Na obranu tvůrců vltavské kaskády však uveďme několik faktů: kdyby se sečetla celková rozloha všech devíti vodních nádrží na Vltavě, vzniklo by jezero o ploše skoro jednoho sta kilometrů čtverečných. V tomto množství akumulované vody je skryta velká síla: vodní elektrárny v přehradách kaskády produkují celkový elektrický výkon až 750 MW.

Stavebníci museli při výstavbě vltavských vodních děl realizovat i řadu unikátních projektů, které se stavbou přehradních hrází souvisely jen volně. Upraven musel být například zámek Orlík a rozebrán a znovu sestaven kostelík v Červené n. Vlt. z 12. století. Vltavské údolí u Žďákova zase překlenul jednoobloukový Žďákovský most s největším rozpětím jednoho oblouku v Evropě. O každé z devíti vltavských vodních staveb by bylo možné napsat samostatnou kapitolu. Avšak opravdovou perlou mezi přehradami vltavské kaskády je vodní dílo Slapy, s jehož realizací je neodmyslitelně spojena osobnost skvělého vodohospodáře Ing. Libora Záruby-Pfeffermanna (1909–2004).

Vzpomínky na pana inženýra

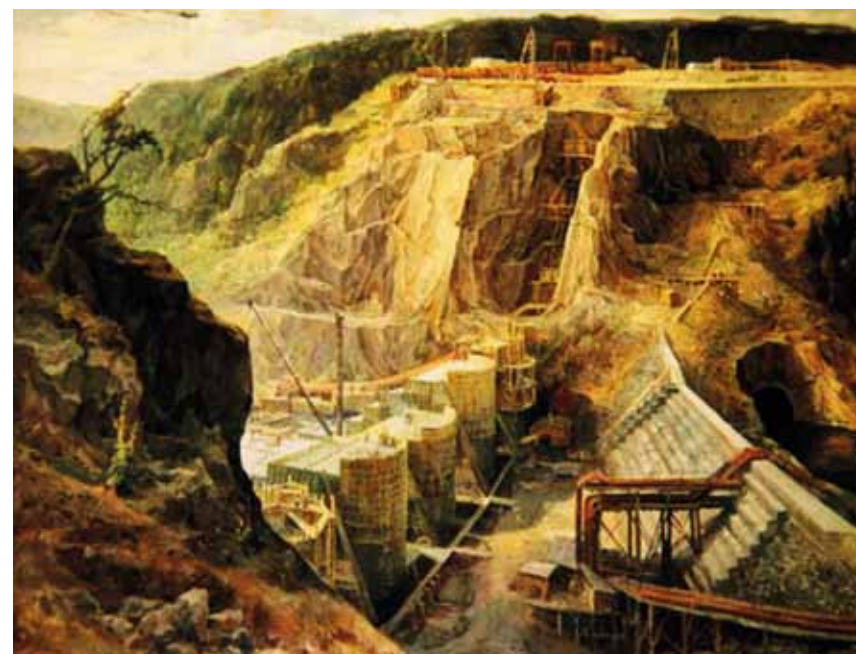
Hráz Slapské přehrady byla vztyčena nejen díky úsilí stovek dělníků a techniků, ale zejména díky umu, znalostem, píli a osobní energii jejího autora Ing. Libora Záruby. Životní příběh tohoto legendárního stavitele a vodohospodáře je stejně pozoruhodný jako vodní stavby, které po sobě zanechal. Narodil se 16. června 1909 v jižních Čechách a dožil se vysokého věku pětadevadesáti let. Téměř každý jeho životní krok byl spojen s Vltavou. Když byla v polovině padesátých let napuštěna slapská vodní nádrž, zasa-

dil Záruba na břehu jezera smutečnickou vrbu. Její kmen je dnes již tak silný, že ho nelze obejmut, a její kořeny obrůstají břeh, jako by tu vrba stála od nepaměti. Na první pohled by nám nachýlený strom mohl připomínat idylu Ladova vodníka kouřícího na vrbě – vodníka, který má rád prověřené věci, staré pořádky a nerad se pouští do něčeho neznámého. Opak je však pravdou.

Na zvláštní charakteristický rys povahy Libora Záruby – nezdolnost, nadšení, zatvrdlost, a dokonce umíněnost – vzpomíná jeho vnuk Josef Záruba-Pfeffermann. „Zaujetí pro hledání vlastní cesty se u dědečka projevovalo již v dětském věku. Tehdy dostal od staršího bratra Quida stavebníci Mecano (pozdější slavný Merkur). Do krabice byl vložen návod, podle něhož se měly

Ing. Libor Záruba-Pfeffermann, foto ČTK

František Bílek, Stavba slapské přehrady, 1958, olej na plátně

sestavovat různé mechanické stroje. Dědečka ale nikdy nebavilo stavebnice skládat podle nákresu. Sestavil ze stavebnice drapák, který při zvednutí scvaknul čelisti. Při tom však Borek musel ohnout některé součástky stavebnice, poškodil je, a dostal proto od staršího bratra vyhubováno. Touha po něčem originálním ho však neopustila.

V jeho pracovně bylo vždy uloženo několik modelů plavebních komor, do kterých se dalo zajet lodí, sjet dolů a loď mohla vyjet na druhé straně. Vše bylo vyrobeno právě z oné dětské stavebnice Merkur. Tyto modely byly jeho trumfovým esem při různých technických sporech s kolegy, kteří si nedokázali představit, že může existovat i jiné řešení než to, které je narýsováno v plánech. Zvlášť se prý hádal s inženýry, kteří si vystačí jen s pravým úhlem a papírem. Modely uplatňoval i v problémech s nadřiznými. Nadšení z modelů, které fungují, dokonce bořilo ideologické bariéry soudruhů, kteří najednou zapomněli na sovětské experty. Jeden z takových modelů například zabránil brigádě socialistické práce v realizaci naprosto nesmyslného plánu lámání skalního masivu před výstavbou Slapské přehrady.“

Inženýr Záruba měl zvláštní zálibu v plavebních komorách. Zůstaly bohužel většinou jen v návrzích. Doba dávala přednost úsporným řešením. Tak byl například zabit projekt jeho plavební komory na Slapech a další pozoruhodný model výtahu s tlačným řetězem na Orlíku skončil na skřini pracovny. Jeho tvůrčí vášeň však neumdlévala. Důvěra ve vlastní síly a schopnosti mu také pomohla překonat znárodnění rodinné firmy a statku a ve zdraví přežít období, které končilo pro některé gruntnovníky v okolí tragicky. Svým potomkům opakoval: „To, co máš v hlavě, ti nikdo sebrat nemůže“ a někdy polohlasem dodával: „Lidi nejsou mravenci, to je to hlavní, v čem se komunisti pletou. Proto taky nemůžeme fungovat jako v mraveništi.“ A on se programově jako mravenec nechoval.

Stále něco vylepšoval – nejen své modely turbín, plavebních komor a zvláštní parabolické tvary přehradních hrází –, ale pro vnuky vyráběl třeba plachetnici,

Slapy, unikátní pohled na prázdné řečiště pod Slapskou přehradou 1999, foto Blanka Reichardtová

SLAPSKÉ VZPOMÍNÁNÍ

Václav Šmerák, foto autor a archiv ČTK

Na začátku jara 2014 jsme se ve vsi Slapy setkali u pana Vladimíra Bárty společně s panem Janem Sukem. Oba prožili se Slapskou přehradou takřka celý svůj život.

Slova se nejprve ujal pan Vladimír Bárta. „Já se narodil v Přestavlkách. Vyučil jsem se v Praze obchodníkem a pak jsem musel na přelomu padesátých let, stejně jako ostatní, jít do výroby; k téhle práci jsem se již nevrátil.

Začala se stavět Slapská přehrada a já se na ni dostal jako pomocný dělník na brigádu, než jsem šel na vojnu. Nebylo to jednoduché, protože všichni museli do hutí a nebo do dolů. Bylo to asi devět měsíců před válkou. Dělal jsem v nádvorní partě, která materiál, dopravený na stavbu, ručně skládala z aut nebo zase nakládala na auta, jak bylo potřeba. Všechno chodilo do Měchenic na železniční stanici a odtud nákladními auty na stavbu přehrady. Materiál jsme překládali vlastníma rukama, proto se také uvažovalo, že trať bude prodloužena tunelem až k přehradě. To se ale nestalo.

Stavební materiál se také hodně vozil lanovkami. Z Luk pod Medníkem cement, ze Štěchovic písek a z Teletínského lomu kámen. Takže byly tři lanovky do betonárky. Denně také chodilo deset vagónů cementu do Měchenic na nádraží, bylo to deset vagónů cementu v pytlích, které se ručně překládaly. Ve Štěchovicích se písek přímo těžil, proto je štěchovický kostelík dneska na kopci. Kolem kostela a dozadu k elektrárně, tam všude se těžil písek. Postavily se z něj jak Štěchovice, tak Slapy.

Poté jsem tedy šel na dva roky na vojnu. Když jsem se chtěl po válce vrátit, kluci z nádvorní party hodně přešli pod Elektrostroj Brno, které také stavělo přehradu společně s ČKD Blansko. Připojil jsem se k nim. V roce 1955, když se na Slapech končilo, tak mistr z Blanska, co montoval stroje na přehradě, prohlásil: Hoši, nám tady práce končí, kdo nemíníte jít s námi buď na Lipno, anebo na Liptovskou Maru, hleďte si jinou práci.

Jan Suk, pamětník začátků provozu elektrárny Slapy

Vladimír Bárta, pamětník stavby Slapské přehrady

Stanové tábořiště u Vltavy nedaleko Županovic. Foto z třicátých let 20. století

HISTORIE REKREACE KOLEM VLTAVY PŘED VYBUDOVÁNÍM SLAPSKÉ PŘEHRADY

Vojtěch Pavelčík, foto archiv autora

Kraj kolem střední Vltavy, zejména pak kolem přehradních nádrží Slapy a Orlik, je dnes již automaticky chápán jako oblast hojně využívaná k rekreaci a odpočinku. Často je však tato skutečnost pojmána pouze v souvislosti s existencí již zmíněných vodních děl. Ne každý si dnes uvědomuje, že k Vltavě se jezdilo za odpočinkem již mnohem dříve, v době, kdy se o přehradách jen uvažovalo a jejich projekty se jen opatrně rodily v hlavách tehdejších inženýrů...

V podstatě celý kraj kolem středního toku Vltavy byl odjakživa bez větších sídelních aglomerací, hlavních dopravních cest a nějakého významnějšího průmyslu. Tento ráz si střední Vltava zachovala v podstatě dodnes. I v současnosti se jedná o klimatickou zónu s malebnou krajinou, která fakticky protíná střed České republiky.

Prvopočátky „rekreace“ kolem Vltavy lze vysledovat snad již v 2. polovině 19. století. V té době se však nejednalo o rekreaci v podobě, jak ji známe dnes, ale spíše o turistiku či jednorázové víkendové výlety z Prahy do okolí.

Dne 26. srpna 1865 dorazil z Prahy do Štěchovic první parník a zahájení plavby tak vytvořilo první pravidelné dopravní spojení s velkoměstem. Pro obyvatele Povltaví se

Hausbót ZORO zakotvený u Sejkého ostrova, nedaleko Kobylník. Foto z třicátých let 20. století

naskytila možnost dopravy svých výrobků a produktů na trhy v Praze, pro Pražany to byla ideální možnost relativně snadné dopravy k Vltavě a k tehdy velmi populární přírodní atrakci zvané Svatojánské proudy. Zájemců a výletníků stále přibývalo a Štěchovice se pomalu začaly měnit z osady plavců a hrnčičů na letovisko. Ne náhodou tehdy nově založený Klub českých turistů vyznačil svou první značenou trasu ze Štěchovic do Svatojánských proudů. Stalo se tak v létě 1889. Na konci 19. století začala také Pražská paroplavební společnost pořádat organizované projížďky peřejemi na speciálně upravených vltavských sífích. V té době se jednalo o skutečně velmi populární výletní místo a za letních víkendů sem z Prahy parníky připlouvaly doslova davy...

Náhodou nebylo ani spojení Svatojánských proudů s prvopočátky trampingu v českých zemích. Právě v údolí Vltavy, ve Sv. proudech, pod vrchem Kletecko, byla v roce 1918 založena první tramská osada, zvaná Ztracená naděje nebo zkráceně Ztracenka. Zpočátku zde stály pouze provizorní přístřešky či stany, postupem doby

Ilustrace Zdeněk Burian, foto ČTK

VLTAVSKÁ STOPA MALÍŘE SNŮ ZDEŇKA BURIANA

Jiří Škuba, www.burianzdenek.cz, foto Blanka Reichardtová, archiv ČTK

Píše se rok 1919 a v poválečné Praze se zabydluje čtrnáctiletý mladík ze Štramberka, který chce být slavným malířem. Protože ale doma nebyly peníze, měl být hajným (uvádí se sice lesníkem, ale na to by musel také studovat). Jedinou výbavou je zatím víra pana učitele Bartoně v jeho nadání, ohromení z Muchových obrazů, jejichž výstava se ve městě konala, láska ke kreslení a živá obrazotvornost, podporovaná jistě také inspirací z dětských her ve světoznámé jeskyni Šipka, která dýchala pravěkem. Nakonec matka, zvyklá prosadit vždy svou, nějak dala dohromady potřebné tři stovky a zajeli do Prahy ke známým, kteří pomohli mladému Burianovi k setkání se Švabinským. Ten si prohlédl jeho obrázky a doporučil mu, aby se přihlásil ke zkouškám na akademii. Na členy komise udělal dojem, jeden z nich dokonce vyjádřil mínění, že jde o talent, který se nemá na akademii dohromady co naučit.

Mladý Zdeněk, vlastně ještě napůl dítě, z domova nemohl s ničím počítat, a tak se tvrdě protloukal sám; podle jeho vzpomínek byly dokonce chvíle, kdy byl na prahu smrti hladem a vyčerpáním. Měl však svůj cíl, vůli a houževnatost Londonových hrdinů. Bral každou práci, která se naskytla, aby si přivydělal na jídlo. Odhodlání být nejlepší mu nejspíš pomohlo přežít, několik jeho přátel s podobným osudem zemřelo na soucotě z hladu a vyčerpání.

Kreslil a nabízel své práce, ale nikdo o ně neprojevil zájem. Až kteréhosi dne pozdního léta 1921 vešel šestnáctiletý mladík do knihkupectví v Hyberské ulici a předložil své kresby s nasmělou otázkou, zda by se pro něho nenašlo uplatnění. Šlo o prodejnu tehdejšího Dělnického nakladatelství v Lidovém domě. Za čtyři roky zde uveřejnil na sto ilustrací. Stále se však protloukal životem v Praze, jak jen to šlo. Vycestoval také na několik měsíců na pozvání přítele mezi kočovné cikány na jižní Slovensko, kde se seznámil se zcela svobodnými cikány a našel tam i svou múzu, půvabnou přítelovnu sestru. Krásná tvář mladé cikánečky v záři táborového ohně pak přežívala v leckterých ilustracích z příběhů dalekých zemí. Pořád však žil všelijak a i to byl jeden z důvodů, proč měl blízko k začínajícímu trampskému hnutí.

Jednoho dne roku 1927 dostal Burian korespondenční lístek od nakladatele Vilímka, jestli by nechtěl udělat obálku pro Kiplingovu knihu Náhrdelník maharadžů.

ZTRACENKA – MRAVENČÍ SKÁLA

Tramping se po první světové válce stal skutečnou módou. Koncem 20. let trampoval kde kdo, včetně lidí ze středních a vyšších vrstev. Trampovali mnozí umělci. Skalním trampem byl např. malíř Zdeněk Burian (od r. 1919) – vzpomínal, jak „v pátek dali šerifovi 5 korun, a on v sobotu donesl věnec buřtů a hlavně vepřové sádlo a čaj. Chleba bylo poskrovnu. Vařil se silný čaj a do něj si každý dával i 2 lžičky sádla, k tomu snědl buřta a ždíbec chleba. Bylo to nejen chutné, ale i výživné.“

Tramping, Bc. Libor Pokorný

Ztracenka pod Mravenčí skálou, 1927

HISTORIE TRAMPINGU V ČR

V roce 1925 sdružoval český Skaut 25 000 členů. První průkopníci trampingu však nebyli skauti. Byli to obyčejní kluci, kteří stáli na prahu dospělosti a žili v činžáckých velkých městech. „V sobotu večer opouštěli město, aby alespoň závěr týdne strávili v romantických zákoutích tehdy ještě takřka nedotčené přírody.“

Ano, ti skutečně první byli mladí dělníci, úředníci i prodavači, většinou nezaměstnaní, nebo ti, kteří měli hluboko do kapsy, kteří hledali únik z bídy a problémů tehdejší doby v pobytu v přírodě. „Z pražských ulic vycházeli především pěšky, protože na vlak neměli.“

Nemůžeme se tedy divit, že cílem jejich „toulek“, jak byl tehdy tramping nazýván, byly jen okrajové čtvrti Prahy, přilehlá údolí a přítoky potoků a řek. Protože se v sobotu ještě pracovalo, mohli vyrazit na výpravu až odpoledne. Nemohli tedy dojít daleko.

Skutečnými zakladateli byli obyčejní chudí kluci, kteří hledali „lepší svět“, lepší než ten, který jim nabízelo město v týdnu. Vždyť hned za rohem začínalo divoké Pro-

Trampové

kopské údolí se svými jeskyněmi, převisy, zalesněnými stráněmi evokující v myslích nepokořenou zemi plnou nepřátelských domorodců, kde každý potůček je zlatonosný a na každého odvážlivce čeká jeho Bonanza. Byly to jen jednodenní výpravy do pomyslného chlapeckého Eldoráda, protože se na večer museli vrátit domů, přespat v lese tehdy vyžadovalo více než odvalu a to nejenom proto, že taková samozřejmost jako spací pytel v tehdejší době neexistovala. Neznali pojem kotlík, stan, karimatka. Měli s sebou jen to, co dostali do kapes. Nicméně touha dále volající byla silnější a „již zanedlouho si trapeři nosili deku sbalenou přes ramena a v ní chléb, misku na vaření, špek, zápalky, aby sami zjistili, jak málo stačí ke štěstí“. I vnímání natolik samozřejmých přírodních jevů, jako je např. západ slunce, vzbuzovaly u trampů silné pocity, které byly v příkrém kontrastu s „emotivní zchudlostí městského života, kde se prosadí jen ty největší a nejsilnější podněty“ z těch mnoha, které na nás působí. Ústně sdělované zážitky, umocněné četbou dobrodružné literatury, vedly k tomu, že brzy se tyto výpravy roztáhly do Chuchle, Zbraslavi, Závisti, Károva, Bojovského údolí až k ústím řek. Toto období trampingu se nazývá doba „divokých skautů“.

Koncem dvacátých let trampoval kde kdo, včetně lidí ze středních a vyšších vrstev. Podle pamětníků začaly trampovat i pražské prostitutky. „Daly přednost trampskému životu před výdělkem sobotní noci, který byl z celého týdne obvykle nejvyšší.“

Tradice dobývání amerického Západu a Severu ovlivnila český tramping velmi silně. Obraz indiánů, lovců, kovbojů a zlatokopů přinesla hlavně záplava americké dobrodružné literatury a filmů, která se k nám po válce rychle šířila. Tomuto období českého trampingu se říká „doba kovbojská“. Ta trvala plných osm let, do roku 1927. Pak byla pomalu vytlačována střízlivostí a tramping na sebe vzal povšechný ráz, který nazýváme „dobou kanadskou“. Mění se také výzbroj a výstroj trampů. Do módy trampů přichází např. americká torna, podle označení U. S. zvaná „usárna“, která bude průvodním znakem skalních trampů po řadu dalších desetiletí. Dále se objevují vysoké boty–kanady a poprvé se objevil výraz „tramp“, „který rychle zdomácněl“.

Dobu „kanadskou“ nahrazuje „doba pirátská“ (někdy též zvaná námořnická), po ní přichází „doba sportovní“ a mnoho dalších módních vln mění tvář českého trampingu. Ale to podstatné z něho stále zůstává.

Osadníci

Zdroje trampingu

„Nejblíže kolébky trampské kultury stála záplava amerických dobrodružných filmů a literatury, která se k nám šířila po první světové válce.“ Už před první válkou byly k dostání buffalobilky, nickarterky, kliftonky a také díla Karla Maye. Ty však, kromě knih Karla Maye, vznik trampingu příliš neovlivnily. U zrodu trampingu asistovala především šestice amerických spisovatelů: James Fenimore Cooper, James Oliwer Curwood, Zane Grey, Bret Hart, Jacka London a Ernest Thomason Seton. Tyto knihy nepůsobily na trampy stejnou měrou. Ve všech však najdeme obraz drsné, nebezpečné, ale krásné přírody a silného nezdolného jedince – člověka nebo zvířete, kteří vzdorují všem nástrahám divočiny. Poslední Mohykán vyšel v roce 1852, Kalifornské povídky B. Harta v roce 1874 a Duch lesů E. T. Setona z let 1909 a 1922 v překladu Miloše Seiferta – „obsahující úvahy o původu a podstatě zálesáctví“.

Nejsilněji na trampy působilo dílo amerického spisovatele, dobrodruha, socialisty a trampa Jacka Londona. Dvacátá léta patří v Československu Londonovi. Jen v letech 1920–1922 vycházelo každoročně přes dvacet titulů a ani potom počty vydávaných

V posledních letech se zejména díky zvýšenému zájmu o historii zaniklé Vltavy a krásám zdejší krajiny opět dostává do hledáčku široké veřejnosti region odedávna zvaný střední Povltaví, tedy zejména kraj rozkládající se kolem přehradních nádrží Slapy a Štěchovice. I přesto, že region skýtá spoustu zajímavých lokalit, návštěvníci zde dlouhodobě postrádali existenci infocentra, kde by bylo možno načerpat tipy na výlety, na dění v regionu a případně i získat další materiály a informace. Zájemci o historii regionu také dlouhodobě volali po reprezentativní a ucelené expozici, jež by představovala historii tohoto regionu a jeho sepětí s řekou Vltavou, která prošla za posledních sto let tolika zásadními proměnami.

Trvalo to dlouho, ale nakonec se i střední Povltaví dočkalo svého infocentra, a to i s Muzeem historie staré Vltavy. Infocentrum i muzeum vzniklo péčí vedení obce Chotilsko, v Chotilsku na návsi ho také najdete. Infocentrum bylo veřejnosti otevřeno 5. července 2011 a vzniklo kompletní rekonstrukcí staršího hospodářského objektu. V přízemí budovy se nachází infocentrum s multifunkčním prostorem, kde je možno pořádat výstavy, kulturní akce či besedy. Podkroví bylo vyhrazeno uvažované expo-

Expozice muzea Z historie staré Vltavy v okolí Chotilska

CHOTILSKÉ INFOCENTRUM A MUZEUM HISTORIE STARÉ VLTAVY V OKOLÍ CHOTILSKA

Vojtěch Pavelčík, foto autor

zici s názvem Z historie staré Vltavy v okolí Chotilska. V zadním traktu budovy našla svůj domov expozice muzea balonového létání. Na dvoře muzea je pak možno pořádat různé kulturní akce, čehož obec hojně využívá.

Příprava expozice historie Vltavy byla časově i finančně velmi náročná, dlouhé čekání se však vyplatilo. Po dvouletých přípravách se 4. května 2013 konečně veřejnosti otevřela skutečně důstojná expozice věnovaná historii zaniklé řeky v tomto kraji i života kolem ní. Expozice vznikla z iniciativy obce Chotilsko (zejména pak péčí starosty obce Jiřího Štášky) a budována byla ve spolupráci s Hornickým muzeem v Příbrami podle scénáře ředitele muzea PaedDr. Josefa Velfla a díky výtvarnému řešení Miroslava Žálka a Pavla Šlapáka. Co do rozsahu nepatří expozice mezi největší, je však velice pěkně zpracovaná a poutavá. Slavnostního otevření se zúčastnili četní pozvaní hosté, spolupracovníci a partneři celého projektu vzniku muzea. Slavnostní pásku pak přestříhli společně starosta Chotilska pan Jiří Štáška, ředitel Hornického

František V. Přeučil

Životopis kronikáře

Blaze rabynská neměla
 žít se svým kronikářem.
 Jeden pryj jin' vstít poznámen
 psenal, ale zemřel a psáčky
 se nemášly. Druhý byl mlá-
 doron, ale k práci se nedostal.

Př. abel leželo rádku
 doveděl se o. Vánoček p.
 1939, že obec zákonem p. p.
 1920 přepravne kroniky
 nemá, nabídl se do řízení
 obci k psaní kroniky, za

nabídku přijala a ve smízi obecního zastupitelstva
 dne 17. III. 1940 je jmenovala obecním kronikářem.

Ještě když kronikářem Frant. V. Přeučil, nar. p. XI. 1881
 v Nedvězi, synek pšalupníka Frant. Přeučila a jeho
 sňohy Marie, poz. Pozánské a Nedvězi op. 18. Dyl pátým
 dětkem podřim, když před ním 4 pesly a deťstných
 kateč dvou - jednoho roku a dvjžala po porodu
 ihned zemřely. S ním pak narodili se jn' tři
 bratři, z nichž následující po něm ve třech letech
 zemřel.

František V. Přeučil, foto kronika Nedvězí

RABYNĚ – NEDVĚZÍ

Kroniku vsi Nedvězí sepsal František V. Přeučil z Nedvězí, foto listy kroniky

Kroniku Nedvězí sepsal František V. Přeučil, který se roku 1881 v této vsi narodil a později se do ní vrátil. Převzal ji a do posledních dní svého života opatroval syn František Přeučil, aby zachoval svým dětem odkaz života předků pro budoucnost.

Přehledka historicky významných objektů a domů

Z kroniky vsi Nedvězí vybral a zpracoval Jiří Škuba

Nedvězí dnešní nebylo vždy takové jako podobná místa dnes – hospodářská střediska, plná pracovního ruchu a života. Tomu odpovídala i struktura výstavby.

To, co zvalo se Nedvězím, byl jen panský majetek, dvůr se svými budovami, pivovarem, ovčínem, hájovnou, myslivnou, kovárnou, dvěma mlýny a Strážovnou. Ostatní část, dnešní Kopaniny číslo 6, 7, 8, 9 i čtyři domky v Luhu byly samostatnou obcí, připojenou k Újezdu, poddanou k panství lešanskému v kraji berounském. Těchto 14 čísel zvalo se Kopaniny a ještě v r. 1845 byly spojeny s Újezdem. Ale v r. 1855 byly spojeny s Nedvězím v jednu osadu a s Rabyní, Loutím a Stromčí vytvořily jednu politickou obec. Náležejí od té doby ke kraji táborskému, k soudnímu i bernímu okresu v Neveklově. Po světové válce byl zrušen v Neveklově berní úřad a obec přičleněna berním úřadem do Benešova, kde je okresní hejtmánství, dnes zvané okresní úřad.

Při úředním sčítání dne 1. 1. 1891 bylo napočteno: v Rabyni 74 osob, v Loutí 94 osob, v Nedvězí 125 – celkem 293 osoby. Za padesát let tu ubylo obyvatel o 26 osob.

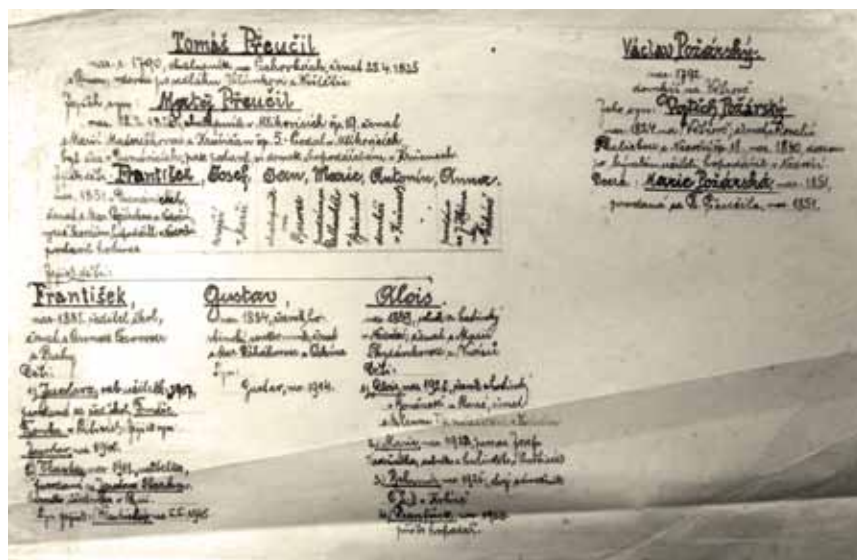
Stejně stará jako Nedvězí samo je hráz u panského rybníka se staletými lipami. Jsou to nejstarší a nejsilnější stromy v kraji a jsou více než 500 let staré. Pravá strana stromů, až na jeden, vyhynula. Stromy ty jsou krásnou ozdobou obce.

Nedvězí čp. 1 – bývalá tvrz

Panský dům postavený asi kolem r. 1700, po zboření starého dřevěného domu. Před ním stávala tam dřevěná tvrz v místech několik metrů na sever od čp. 2, tam, kde se dosud říká „Na starém dvoře“. Není sice přímých záznamů pro toto tvrzení, ale

Rodina Františka V. Přeučila

Rod Přečilů, kronika Nedvězí

František Přečil, syn kronikáře se svojí největší láskou, archiv rodiny Přečilů

Syn Františka Přečila, také František. Sám hodně pomáhal lidem jako jeho otec a velkou měrou se zasloužil o rozkvět Sboru dobrovolných hasičů v Nedvězí a v okolních obcích. Byl za svoji obětavost a poctivost velice oblíben. Archiv V. Šmerák

Hospodářství rodiny Přečilů. Manželka Fr. Přečila

V roce 1995 byla zahájena rekonstrukce celého areálu, budov i okolí farmy, včetně přičlenění pozemků za účelem vytvoření ekologické farmy. Stavební úpravy základních budov farmy trvaly pouze necelý rok.

Domy, které se proměnily spíše v ruiny, byly od základu opraveny a zrestaurovány. Velký důraz byl kladen na zachování historické hodnoty objektů a zároveň na maximální komfort stavení.

Unikátní selská stavení i honosné budovy románsko-gotického původu nyní tvoří organický celek dvorce, který představuje průřez tradiční venkovskou architekturou

Původní hospodářské budovy tvrze Nedvězí

Dvůr tvrze s hospodářským zázemím

Hlavní budova tvrze, kde býval i pivovar

Stáje pro dobytek a koně, bydlení pro čeled'

Původní obytná část tvrze Nedvězí. Fota na celé straně – archiv Farma Michael

od 14. do 19. století. Nedílnou součástí jsou dobové doplňky exteriérů a interiérů i kultivovaná zahrada s potůčkem a voliérou s dravými ptáky.

Současná historie – Farma Michael

Farma Michael je chloubou společnosti Michael Hotels Pratur a za zachování objektu jí patří dík. Na Farmě Michael můžete uskutečnit rozmanité společenské či firemní akce v klidném prostředí starobylé tvrze.

www.farmamichael.cz

Historie tvrze Nedvěží se znakem Nedvěžských pánů

Farma Michael

Farma Michael

Farma Michael po celkové rekonstrukci původní Nedvěžské tvrze, foto archiv Farma Michael

Kolik se dá najít nositelů tohoto příjmení, tedy Krřanských?

Pátrání začalo nad klasickým telefonním seznamem Prahy a Středních Čech. Našli jsme asi 35 obyvatel s jménem Krřanský – Krřanská, které jsme v roce 2012 obeslali dopisem s připomínkou výročí obce a pozvánkou na oslavy výročí. Ohlas byl velký a obdrželi jsme řadu odpovědí a navázali několik kontaktů. Vzhledem k značnému počtu návštěvníků na oslavách 950 let obce Krřany se během vlastních oslav nepodařilo shromáždit a identifikovat mezi přítomnými všechny Krřanské. Byla to chyba, to víme, ale tenkrát se podařilo připomenout důležitou skutečnost, že mimo tisícileté tradice obce má obec i vlastní rod. Rod stejného jména, příjmení, které je odvozeno od názvu obce. Krřany mají své Krřanské.

Z důvodů organizace oslav 950. výročí první zmínky o Krřanech a vydané knihy „Mezi Vltavou a Sázavou“ vzniklo v roce 2010 občanské sdružení „Mezi řekami“. Pod jeho záštitou se uskutečnilo následně v roce 2013 první setkání Krřanských v Krřanech. Pro tuto příležitost vyšel časopis „Krřan“, ve kterém byl kromě jiného otištěn seznam narozených v Krřanech od roku 1700 do roku 1900. Tento dokument, vypracovaný panem Mgr. Milošem Pokorným, se stal základem pro pátrání po prvním zakladateli rodu Krřanských v Krřanech.

Seznam narozených byl získán z matričních zápisů fary v Netvořicích z období let 1700–1900. Z těchto pramenů je jasné, že před rokem 1700 žil v Krřanech muž jménem Martin Krřanský, kterého lze považovat za zakladatele hlavní linie rodu Krřanských v Krřanech. V budoucnu bude nutné hledat v hlubších dějinách obce.

Postupné zpřesňování matričních zápisů přineslo i informace o prvním z písemně zaznamenaných Krřanských. Podle těchto pramenů se ukázalo, že nejstarším rodným domem rodu Krřanských je dům čp. 3, dnešní obecní úřad. Další větev rodu Krřanských je postupně evidována v domě čp. 2. Z evidence narozených dětí je vidět i to, jak se rodiny postupně zabydlovaly v jednotlivých číslech popisných, jak se do rodu přizemili muži a přivdaly ženy. Ve třech případech se dokonce do Krřan přistěhovali Krřanští z jiných obcí (Hostěradice, Lešany, Břežany) a založili své nové rodiny. Takové záznamy jsou například v čp. 14, 16 a 17. V jednom případě se matka s dítětem vrátila do rodného domu a založila zde novou rodinu v čp. 7 a 8. V minulosti se například narodilo v Krřanech 557 dětí.

Podle záznamů ze sledovaných 200 let, tedy od roku 1700 do 1900, a podle vzpomínek a vyprávění pamětníků do roku 2013 naposled Krřanští žili v Krřanech na začátku 20. století. Vlastně jako poslední to byl starosta obce Josef Krřanský.

Z historických záznamů, které uvádíme v části historie Krřan, vyplývá, že ještě v zápisech z let 1388 se v urbáři Ostrovského kláštera nemuví o žádném plátcí jménem Krřanský. V té době to

Starosta Krřanský z domu na křižovatce, začátek 20. století

byl jediný zdroj o jménech usedlých nájemců v Krřanech, ale to nevylučuje, že rod Krřanských zde žil. Spíše to ukazuje na nemajetnost rodu.

V současné době bohužel v Krřanech nežije nikdo s příjmením „Krřanský“. Krřanští se postupně z obce odstěhovali, zemřeli, nebo pokračují po ženských liniích rodů pod jinými jmény.

Historie Krřan

Citace z publikace Mezi Vltavou a Sázavou – kapitola Krřany

V publikaci Mezi Vltavou a Sázavou naleznete další podrobnosti v kapitole Krřany

Obec Krřany se skládá ze tří místních částí – Krřany, Teletín a Třebšín. Z pohledu historických písemných pramenů jsou „nejstarší“ Krřany (Antonín Profous, Místní jména v Čechách, II, Praha 1949, s. 411 – Krřany; IV, Praha 1957, s. 321 – Teletín, s. 367 – Třebšín; dále jen Profous). Nejstarší zmínka o Krřanech byla učiněna v listině českého knížete Vratislava II., kterou benediktinskému klášteru sv. Jana Křtitele na Ostrově daruje vsi Krřany, Všetice a Nové Sedlo (villam Chryny – Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae, Tomus I., Pragae 1904–1907, č. 83, s. 89; dále jen CDB). Uvedená listina se nezachovala, ale o darování knížete Vratislava se zmiňuje listina krále Přemysla Otakara I. datovaná 17. 1. 1205 a potvrzující ostrovskému klášteru jeho statky (viz níže).

V pořadí druhou zmínku o Krřanech přináší listina krále Přemysla Otakara I. datovaná 17. 1. 1205. Král konfirmuje klášteru na Ostrově práva, platy a darování. Součástí listiny je zmínka o darování vsi Krřany (Chryny), Všetice a Nové Sedlo knížetem Vratislavem (CDB, II, Pragae 1912, č. 359, s. 379–383). Listina se nedochovala v originále, ale jen v opisích (například v archivu v Třeboni). Historiky je považována za falzum ze 13. století. Její obsah však je vnímán jako odražející majetkové poměry ostrovského kláštera ve 13. století.

Krřany s kapličkou, v pozadí domek Krřanských, konec 19. století

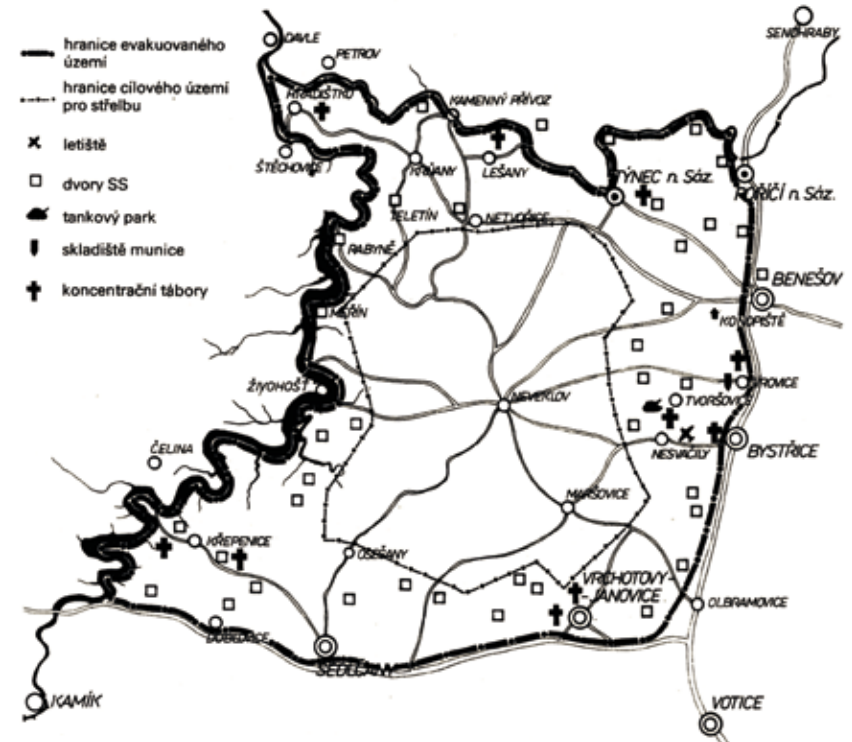

V srpnu roku 1942 byl K. H. Frank jmenován říšským ministrem pro Protektorát Čechy a Moravu a v srpnu roku 1943 byl povýšen do hodnosti SS-Obergruppenführer und General der Polizei v Praze. Frank byl také jmenován generálem Waffen-SS. Z tohoto titulu často zajížděl do výcvikového prostoru SS na Neveklavsku. Mimo jiné zde podepisoval rozsudky smrti a někdy se zastavil i na oběd

NETVOŘICE A OKOLÍ V MOCI WAFFEN-SS

Tomáš Zouzal, foto archiv

Protektorát Čechy a Morava sloužil v letech 1939–1945 především jako hospodářská základna Německé říše. Některé oblasti zde ale byly využity i vojensky, mezi nimi také Dolní Posázaví. Mezi Benešovem a Sedlčany vznikl rozsáhlý vojenský výcvikový prostor Waffen-SS, který poskytl široké možnosti využití. Nesl zpočátku název SS-*Truppenübungsplatz* „Beneschau“, od září 1943 SS-*Truppenübungsplatz* „Böhmen“. Byl zřizován v pěti etapách a jeho konečná plocha zaujímala cca 440 km². Archivní materiál, který se k benešovskému cvičišti vztahuje, je uložen jak v ČR, tak v SRN a pro svůj velký rozsah byl dosud využit jen zlomkovitě. K nejméně zpracovaným otázkám patří vojenská historie výcvikového prostoru, studovaná podrobně až v posledních letech.

Mapa vystěhovaného území Neveklavska se zakreslením koncentračních táborů a dvorů SS

Materiály k tématu se nacházejí jednak ve Vojenském historickém archivu v Praze, jednak ve dvou pobočkách německého Bundesarchivu, totiž v Berlíně-Lichterfelde a ve vojenském archivu ve Freiburgu.

Materiály v německých archivech lze rozdělit do tří částí. Jde v první řadě o prameny k samotnému zřízení a rozšiřování výcvikového prostoru, dále o prameny k jednotlivým zdejšími školám a za třetí o personální spisy místních velitelů. Pro Netvořice a okolí jsou zásadní spisy týkající se školy pancéřových granátníků v Prosečnici, jejíž jednotlivá oddělení se nacházela právě zde a v okolních obcích. Ze spisů (byť torzoovitých) je patrné, v jakých typech boje se vojáci cvičili a jak jejich výcvik probíhal. Následující text je jen malým vhladem do několika tehdejších vojenských kurzů, které se v kraji odehrávaly.

Všechna školení měla propracovaný program kombinující náročný teoretický a praktický výcvik a kladla důraz na efektivnost. Na všechny typy výcviku dohlížely

Synagoga v Neveklově, kterou také navštěvovali židé z Netvořic. Foto Radek Hejret

Z HISTORIE ŽIDOVSKÉ KOMUNITY V NETVOŘICÍCH

Pro Židovské muzeum v Praze zpracoval Jaroslav Laštovička

Netvořice leží ve středních Čechách, 42 km od Prahy jihozápadním směrem. Od Benešova u Prahy směrem západním 15 km. Nejstarší osídlení jejich území spadá již do pravěku a je doloženo nálezy z doby halštatské. Přesný vznik Netvořic a původ jejich jmen nejsou přesně známy. Za císaře Leopolda I. byly počátkem 18. století povýšeny na městečko.

Jak dokládají historické prameny, během času se zde usídlili i obyvatelé židovského původu. Nejstarší svědectví o usídlení Židů v Netvořicích pochází z roku 1627. Jednalo se o rodinu koželuha Marka, bez uvedení příjmení, se třemi členy rodiny. K roku 1793 je uváděna rodina Abrahama Herzmana s jedenácti osobami, jehož děti učil domácí učitel Lewi z Prahy. Herzmann působil v Netvořicích jako vinopalník a obchodník. Jedná se zřejmě o předka rodiny Heřmanových. Řízením osudu za půldruhého století zahynuli její poslední potomci v německých koncentračních táborech. V židovské matrice zemřelých v Kosově Hoře je roku 1794 zaznamenáno úmrtí Žida Samuela Feichmanna.

Roku 1820 prý přišel z Netvořic do Benešova Žid Steindler. Později si v Benešově zakoupil dům čp. 10 v Pražské ulici, získal měšťanství a právo destilovat alkohol. Jeden z jeho potomků Mořic Steindler se stal vůdcem benešovského židovstva. Byl to on, kdo pozval do Benešova prvního českého rabína. Během doby se stal jedním z nejúspěšnějších benešovských statkářů. Byl v přátelském styku s T. G. Masarykem, který ještě v dobách rakouských při návštěvách Benešova u něho s rodinou pobýval. Josef Steindler, jeho syn, byl zavražděn Němci v Táboře 1. července 1942. Josef Steindler byl již předtím, nehledě na smíšené manželství, zbaven majetku a vystěhován do Poříčí nad Sázavou, kde sloužil jako noční hlídač. A tak tragicky skončila židovská rodina pocházející z Netvořic.

Podle sčítání obyvatel z roku 1869 žilo v Netvořicích 40 osob židovského vyznání, což činilo 4,59% tehdejšího netvořického obyvatelstva. V okolí to bylo v Břežanech sedm osob, v Lešanech a Chlebích po šesti, stejně tak v Oušticích, ve Všetících byly židovského původu čtyři osoby. Všichni asi patřili do netvořického modlitebního spolku. Šlo o poměrně málo početný spolek, patřící k židovské obci v Neveklově. Shromažďovali se ve svých modlitebnách, vyskytujících se postupně na různých místech Netvořic.

V letech 1842 až 1851 se nejstarší známá netvořická židovská modlitebna nacházela v domě čp. 54, což byla již výše zmiňovaná vinopalna, jejímž majitelem byl tehdy Bernard Raubiczek. Pikantní je, že majitelem vinopalny byla katolická Svatovítská kapitula. V letech 1856 až 1858 je doložena modlitebna v čp. 56, tedy v místech, kde dnes stojí obchodní dům. Kromě pravidelných modlitebních shromáždění se zde konaly obřizky chlapců a obřady pojmenování novorozenech děvčat. Šlo o děti nejen z Netvořic, ale i Břežan a Lešan, Teletína, Kamenného Přívozu, Krňan, Újezdce, Větrova a Týnce nad Sázavou. Z toho vyplývá, že Netvořice měly u židovské komunity jakési centrální postavení pro široké okolí. V jiných pramenech se jako místa obřadů uvádí tzv. Bethstube, což znamená modlitební světnici, bohužel bez udání čp.

Podle sčítání z roku 1880 klesl počet Židů v Netvořicích na 23 osob, což bylo 2,41% netvořických obyvatel. Počet dále klesal až na sedm osob v roce 1910, méně než na 1% obyvatel (0,82%). Je třeba dodat, že šlo o český mluvící židovské obyvatelstvo. V letech 1891 až 1895 se scházeli v tzv. Betlocatu, opět bez bližší lokalizace.

Počet židovského obyvatelstva se rozrostl za první světové války. Nešlo ale o trvalé usídlení, ale uprchlíky z Haliče, kde probíhaly těžké boje. V roce 1914 bylo nejdříve přiděleno do Netvořic 96 těchto lidí, ale zůstalo jen 46. Ostatní přešli do Benešova, do péče židovské obce benešovské. Obec na každého dostala denní

Teletínský křížek, který věnovala roku 1885 obec Teletín, pod lípou, která pamatuje jeho vysvěcení, foto V. Šmerák

KRONIKA VSI TELETÍN – 635 LET

Rok 1379 je až dosud prvou písemnou zmínkou o Teletínu

Václav Šmerák a teletínští kronikáři

Záznam Josefa Bartoše z Teletína

Kronika obce Teletína – ukázka listu

Povinnosti

Dnem 31. prosince 1935 byl jsem já, Josef Bartoš, syn statkáře v Teletíně, pověřen vedením obecní kroniky. Narodil jsem se dne 1. července 1905 v Klášterní Skalici, pol. okres Kolín. Tam totiž v té době vlastnil můj otec mlýn zvaný „Havraník“. R. 1913 koupil otec statek čp. 8 v Teletíně. Můj trvalý pobyt v Teletíně byl přerušován návštěvou školy měšťanské v Českém Brodě, vyš. hospodářské školy v Košicích a pres. vojenskou službou střídavě v Litoměřicích a v Praze.

Ujímaje se nové povinnosti, vésti kroniku v naší malé povltavské obci, jsem si dokonale vědom toho, že mnoho událostí tak význačných, že někdy měly i podstatný vliv na celé okolí naší obce, odehrálo se ve dvou či třech desetiletích právě uplynulých.

Bylo to lámání a opracování stavebního a pomníkového kamene, které dodávalo naší vesnici rázu obce skoro průmyslové. Dávalo obživu mnoha rodinám i z okolí.

Lomy se úplně odmlčely!

Když bylo kamenictví na vrcholu své slávy, přivezl nájemce chlistovského dvora, Rudolf Strimpl, první polní jahody a maliny do naší vsi. Po zdárných pokusech zavedl

Dělníci v lomu, traduje se, že v teletínském, ale rozhodně z Teletína chodili obyvatelé za výtěžkem i do jiných lomů jako Požáry a nebo Štěchovice a do dalších

čemu říkáme denudační zbytek, tedy nějakou horninu, která leží na jiném geologickém útvaru a podstatně se liší jak strukturou, tak samozřejmě i typem hornin.

Nevadí vám na tom vašem ostrově umělé přehrady?

Štěchovická přehrada je nádherně postavená; architekt, který ji dělal, měl obrovský cit pro zasazení takového technického díla do krajiny. Přehrada, vlastně hráz nahoře, se stavěla z lomového kamene, který většinou pochází právě z teletínského lomu. A když se tam podíváte na ty kvádry, tak máte bloky tmavého i světlého kamene. To je ten typ, kterému my říkáme sázavský granodiorit a který má takové tmavé uzavřeniny. Ale na nejvyšší etapě tohoto lomu je pruh takzvaného gabrodioritu, tmavé horniny, která se kdysi těžila jako kámen ozdobný.

Od lomu vedla údolími, která jsou vidět od kapličky pod lomem, lanovka až na břeh Vltavy u přehrady. Místní rádi vzpomínají, jak s ní jezdili do práce, přestože to bylo přísně zakázané.

KÁMEN KRAJ NEJEN OCHUZOVAL, ALE TAKÉ ŽIVIL

Pro stavbu Štěchovické přehrad v letech 1939–1942 byl otevřen lom nad Teletínem, který dodával kvalitní žulové oblaky a kostky. Vedle něho pak byl v padesátých letech minulého století otevřen další – velký kamenolom pro materiál na betonáž Slapské přehrady. Pro jeho geologickou unikátnost – v tomto směru jsou srovnatelné jen nejlepší lokality v severních Alpách – podal Geologický ústav ČSAV v roce 1969 návrh na vyhlášení lokality chráněným územím. Přírodní památka Teletínský lom byla vyhlášena usnesením rady Krajského národního výboru Středočeského kraje č. 32 ze dne 8. 2. 1977. Rozkládá se v k. ú. obce Krňany. Hlavním motivem ochrany je ukázka magmatických uzavřenin v žulové hornině.

Dnes jsou v oblíbené adrenalinové sporty, možná by si to někdo zase rád zkusil.

No, zážitek na začátku směny to určitě byl. Třeba tenhle nápad někdo využije.

Dal by se tento kamenný potenciál lépe zhodnotit?

To bychom se mohli vrátit k Ferdinandovi d'Este. Ať už byl, jaký byl, přírodě rozuměl, a to i té, které se říkalo neživá. Staral se o využití kamene i proto, že to byl zdroj výdělku pro celý kraj. Lomy v oblasti Hornopožárského lesa byly napojeny jednak kolejničkami, jednak dráhou na posázavskou lokálku. A ve velkých dílnách se zpracovávaly nejen místní kameny, to znamená ta takzvaná konopištská žula, ale dovážel například i tmavé horniny ze severu, třeba až ze Švédska, nebo žuly známé jako rapakivy. Vlastně tam zpracovával všechny možné kameny.

Geolog Václav G. Cílek st. vysvětluje složení horniny

Zbylo tu vůbec něco?

Na těch lomech vidíte vrchní mladší žulu. Ukážu vám ji pak na Holém vrchu. Myslím si, že tady prostě je ještě pořád velké pole pro geologický výzkum. Jsou tam dva typy žuly, ale nikdo o tom nemluví, jenom já ve své lokální publikaci Netvořice v proudu věků s podtitulem Poslední miliarda let v kraji mezi Vltavou a Sázavou (Václav G. Cílek), kterou by měli číst alespoň ti, kdo k problematice mají vztah.

MALÝ HLUBINÝ LOM Z POHLEDU GEOLOGA JANA NĚMCE

Teletínský lom patří k petrograficky zajímavým lokalitám Českého masívu. Stáří hornin bylo odhadnuto na 354 až 388 milionů let.

Díky zatopení části lomu se zde objevují obojživelníci skokan hnědý a čolek obecný, z plazů je k zastížení užovka hladká, ještěrka obecná a slepýš křehký.

V těsné blízkosti této přírodní památky je asi dvacetkrát větší lom, ze kterého probíhala těžba kamene pro údolní přehradu.

Když zvedneme oči od kamenné podlahy kraje, spatříme jeho krásu, cestu vlnící se v polích, okraje lesa a od kapličky pod lomem už je vidět vrcholek Slapské přehrady a kousek po silnici dominantní silueta Vysokého Újezdu s kostelem Narození Panny Marie. Podíváme se i na zbývající ukázky hornin a vracíme se k myšlence, že místo bylo již v dávnověku výhodné pro osídlení a možná nějaké menší keltské opevnění. Rozhodně byla tato krajina obydlena již po tisíciletí.

Netradiční pohled na Slapskou přehradu, foto ČTK

PERLA VLTAVSKÉ KASKÁDY

Milan Švihálek, foto archiv ČTK, Blanka a Honza Reichardtovi

Není v srdci Evropy řeky, jejíž vody by českou notou zněly líbezněji než Vltava. Od samého pramene v šumavských hvozdech až po soutok s Labem u Mělníka je tok erbovní řeky Čechů od jezu k jezu, od přehrady k přehradě bytostně spojen s naší historií, s naší krajinou, s naším duchem. Bedřich Smetana tomuto symbolu české minulosti dobře rozuměl. Kdykoli zazní jímavé tóny harfy ze symfonické básně Vltava, rozechvějí se srdce obyvatel české kotliny. Do naší mysli se hluboce vryla řada starobylých jmen spojených s vltavským tokem – Lenora, Čertovy proudy, Rožmberk, Orlík, Zvíkov, Svatojánské proudy, Vyšehrad. Mezi tato jímavá jména patří i název obce, v jejíž blízkosti vyrostlo jedno z největších a nejzajímavějších vodních děl vltavské kaskády: Slapská přehrada.

Lidé si odjakživa kladli otázku, co je vlastně základem života. Vzduch, který živočišné potřebují k dýchání? Potrava, bez níž nemohou živé bytosti existovat? Sluneční svit, který živočichům poskytuje možnost růstu? To vše je jistě potřeba. Ale básník základní životní podmínku formuloval jinak: počátkem všech věcí je voda, z vody je vše a do vody se vše vrátí. Z vody život povstal, ve vodě se život obnovuje a nám nezbyvá než vodě poděkovat za to, že existujeme.

Voda je nejrozšířenější látkou na světě. Všude je jí tolik, že se zdá zbytečné s ní šetřit. Je obvyklejší než cokoli jiného. A přece kdykoli voda chybí, znamená to konec života. Po tisíciletí se zdálo, že se lidé nemusí o vodu starat. Vždyť byla na Zemi vždy a vždy tu bude. Dnes se ale zdá, že toto tvrzení přestává odpovídat pravdě. Může přijít den, kdy všechno naše zlato nepostačí k tomu, abychom pro lidstvo zajistili dostatek životodárné tekutiny, aby nám voda sloužila jako zdroj energie a jako vhodné prostředí k dopravě.

Prvními průkopníky usilovného zápasu o vodní zdroje byli už před mnoha stáletími stavitelé rybníků, hrází, přehrad a umělých kanálů. Díky jejich úsilí a práci se povolání vodohospodáře jeví lidem odjakživa stejně významné jako povolání lékařské, učitelské, duchovní či vědecké. Postavit přehradní hráz se podobá vztyčení katedrály. Jedna z takových unikátních staveb byla vybudována jižně od Prahy jako součást pozoruhodného řetězce vodních děl roztroušených podél toku nejslavnější řeky Čechů. Jméno vesnice ležící poblíž tohoto místa – Slapy – bylo do té doby širší veřejnosti prakticky neznámé.

Historie obce Slapy

Termín „slap“ znamenal ve staročeštině totéž co peřej, tedy místo ve vodním toku, kde se proud tříští o balvany, přepadá přes ně. Právě podle slapů (peřejí) Svatojánských proudů dostala středočeská obec Slapy své jméno. Neznamená vlastně nic jiného než „ves nad peřejemi“.

Před vybudováním přehrady ležely Slapy vysoko nad hladinou Vltavy v nadmořské výšce 350 m. Dnes už je tomu jinak. Vody Slapské přehrady se rozlily do všech stran mezi vršky Středočeské pahorkatiny a nová vodní nádrž se stala cílem výletů mnoha obyvatel Prahy, která je odtud vzdálená pouhých 33 km. Břehy přehradní nádrže lemují řada rekreačních středisek, oblíbené jsou například lokality Žďaň, Nová Rabyně či Živohošť. Hladinu Slapského jezera brázdí v létě také výletní parníky, jimiž se dá doplnit až třeba k hrázi orlické přehrady.

Avšak obec Slapy se neproslavila jen mohutnou betonovou stavbou, která přehradila vltavský tok. Nejstarší zmínka o této vsi pochází z 10. srpna roku 1292, kdy český král Václav II. zakládal klášter zbraslavský a v listině vypočítával řadu vesnic, které se poté staly církevním majetkem. Další zmínku najdeme ve druhé fundační listině

Vyhláška.

Podle ustanovení čl. 3 zákona ze dne 14. července 1927, č. 125 Sb. znění:

V důsledku stížení vojenského cvičiště v Benešově jsou obyvatelé obcí KRÁNY, TELETIN, VYSOKÝ ÚJEZD a osadou VĚTROV, TUCHYNĚ a osadou LHOŤA a MASKOVICE, BLAŽENICE a osadou MĚŘÍN, DALEŠICE, JABLONNA a osadou NEBRŮCH, RABŮŇ a osadou LOUŤI a NEDVĚZI a osady VĚNSOV (z obce Blatný) povinni

do 15. září 1942

vystěhovat se ze svého dosavadního bydliště a před vystěhováním lásti Pěstředlovari kanceláři ministerstva vnitra v Benešově, která se současně stíží, prostřednictvím státních četnických hládek přenést adresu nového bydliště. Každá další změna bydliště musí býti rovněž hlášena Pěstředlovari kanceláři v Benešově písemně. Obyvatelé obcí, které mají býti vyklizeny, nachází se obracují se všemi záležitostmi, týkajícími se vystěhování, výlučně buď na místní státní četnické hládky nebo na Pěstředlovari kancelář v Benešově. Takto přestěhování jest zakázáno až přechodně či trvale nastěhování se do některých obcí. Jest to tyto obce:

I. Všechny obce soudního okresu neveklovského

s výjimkou obcí Týnec n. S. a Třebšín.

II. Ze soudního okresu benešovského

tyto obce i s jejich osadami: Obce: Konopštitě, Václavice, Bukovany, Úročnice, Příbyšice, Tisem, Tvoršovice, Nesvačily a Jirovice.

III. Ze soudního okresu votického

tyto obce i s jejich osadami: Obce: Božkovice, Rudoltice, Vrchotovy Janovice, Dráckov a Minartice. Osada: Slavkov (z obce Křečice).

IV. Ze soudního okresu sedlčanského

tyto obce i s jejich osadami: Obce: Radč, Křeponice, Suchdol, Nalžovica, Osečany, Kňovice, Prosenická Lhota, Sestrouň, Štětkovice, Dublovice, Příčovny, Chramosty, Hrachov, Lichovy, Zvírotice, Nalžovické Podhájí.

Nadávky tohoto ustanovení se trvá platnou do 5.000. K nebo ostaná do 14 dní.

Okresní hejtmán
rada politické správy:
Procházka v. r.

PaedDr. JOSEF VELFL

Historik, ředitel Hornického muzea Příbram (od roku 1994). Od roku 1979 se zabývá historií Příbramska 19. a 20. století, dějinami hornictví a hutnictví, montánním muzejnictvím a památkami, problematikou válečných událostí a odbojovým hnutím v regionu. Je externím spolupracovníkem Muzea třetího odboje Příbram a spolupracoval též s Ústavem pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. Scenáristicky se podílel na přípravě řady tuzemských i zahraničních výstav s tematikou historie. Napsal více než 200 článků do odborného tisku, včetně zahraničního, a také několik samostatných publikací.

Jedním z nejtěžších období našich moderních dějin, a to nejen pro obyvatele území mezi Vltavou a Sázavou, byla hitlerovské okupace v letech 1939–1945. V rámci tohoto časového úseku se zvláště tragicky projevil důsledek tzv. heydrichiády. V širším slova smyslu je tímto termínem označován chronologický interval spojený s represáliemi nacistů v protektorátu Čechy a Morava v době 2. světové války, uskutečňovanými během I. stanného práva (28. 9. 1941–20. 1. 1942) po příchodu zastupujícího říšského protektora SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha do Prahy (27. 9. 1941). Represálie vyvrcholily poté, co na něj českoslovenští parašutisté, vyslaní z Velké Británie, uskutečnili atentát (27. 5. 1942). Následoval další tvrdý teror a hrůzovláda v čase II. stanného práva. V užším slova smyslu se slovo heydrichiáda vztahuje k periodě vzpomínaného II. stanného práva po atentátu, od 27., respektive 28. 5. 1942 do 3. 7. 1942, kdy došlo k odvolání výjimečného stavu.

Snahou německých okupantů bylo fakticky paralyzovat fungování protektorátní vlády a vykonat v praxi zrůdné plány germanizace našeho území. Podle představ hitlerovců to znamenalo nejprve rozbit veškeré hnutí odporu, zbavit se nositelů a propagátorů české vzdělanosti a kultury, tj. inteligence, a násilím přinutit všechny sociální skupiny české společnosti k podpoře nastoleného režimu. K poněmčení českých zemí chtěli využít kombinaci několika řešení. Jednak provést asimilaci tzv. rasově

Z průběhu vysídlování Sedlčanska a Neveklovska

STŘÍPKY Z DĚJIN 2. SVĚTOVÉ VÁLKY MEZI VLTAVOU A SÁZAVOU

Josef Velfl, foto Sbirka Hornického muzea Příbram, příspěvkové organizace

František Hrubín a Posázaví, digitální archiv atelieru Šechtl a Voseček

FRANTIŠEK HRUBÍN – LEŠANSKÝ

Jiří Škuba, ČRo, Pamětní síň OÚ Lešany, foto autor a archiv

Básně Františka Hrubína zná mnoho lidí už od dětství. V okolí Lešan, které mu tak učarovaly, prožil Hrubín mladá léta, narodil se ale v roce 1910 v Praze. V době 1. světové války, když byl jeho otec povolán do armády, se přestěhoval se svou matkou do Lešan k jejímu otci – svému dědečkovi; na venkově tehdy bylo snazší sehnat obživu.

Jeho povýtce „lešanské“ dílo nepředstavuje jen známá tvorba pro děti, jejíž poetika i souznění s dětskou duší byly umocňovány spoluprací s Jiřím Trnkou. Mezi díla, o kterých se říká, že jsou ze „zlatého fondu“, patří bezesporu také Romance pro křídlovku, Zlatá reneta, (obě díla byla úspěšně zfilmována). Zapůsobila zvláště Romance a některé její pasáže – na příklad ta, v níž mladý František vodí sklerotického dědečka z rodného domku do rodného domku („domů, pane Berka, domů“), dnes už můžeme považovat za zlidovělou. Značný čtenářský ohlas měla také kniha vzpomínek na lešanské dětství U stolu a trochu poeovská balada Lešanské jesličky. O svém dětství básník vyprávěl v jednom rozhlasovém pořadu v roce 1966:

„Já jsem měl nejraději dějepis a myslím, že i většina z mých spolužáků. Pan řídící nám české dějiny vykládal spíše ve formě pověstí, bájí a legend. Byly to vlastně takové pohádky, byli v nich králové, rytíři, hrdinové atd. Hráli jsme si hlavně na rytíře, ty velké skály a balvany u nás, náš kraj je těmi bludnými balvany jakoby zavalen, byly našimi hrady a z těch jsme podnikali velké výpravy do dalekých světů. Vzpomínám si, že nás tenkrát ani nevzrušovaly technické zázraky, které se zrovna rodily. Ostatně jak jsme se mohli o vynálezech dozvědět? Svítilo se petrolejkou, ve válce dokonce jeden čas olejovými lampičkami nebo doma vyrobenými svíčkami, to když nebyl petrolej. Ale například auto... Auto projelo naší vsí jednou, pokud se pamatuji. Jediný stroj, který u nás měl vážnost a který jsme nepokládali za něco nového, měli jsme dokonce pocit, že patří k naší krajině, jako k ní patří skály a borovice, to byla lokomotiva, vlak. Viděli jsme ji z dálky, jak těžce oddychuje a píská pod požárskými lomy, a když jsme se, někteří z nás jen jednou za dětství, někdy vlakem svezli, byl to fantastický zážitek

Lešany, foto Jiří Škuba

OSOBNOST FRANTIŠKA FERDINANDA D'ESTE

Následníkovi rakouského trůnu byla věnována celá řada publikací, studií a rozborů. V poslední době veřejnost zaujala kniha dvorního rady prof. Dr. Friedricha Wiessensteinera: FRANZ FERDINAND – der verhinderte Herrscher. Vídeň 2007. Pro české vydání ji autor doplnil a vyšla v Praze v roce 2013 pod názvem: František Ferdinand – Krůček od trůnu. Autor se rodu Habsburků věnuje dlouhodobě, do češtiny bylo přeloženo asi deset jeho historických knih. Následující řádky vám přiblíží nové poznatky rakouských badatelů v souvislostech českého prostředí.

Arcivévoda František Ferdinand d'Este se narodil 18. prosince 1863 ve Štýrském Hradci jako nejstarší syn arcivévody Karla Ludvíka, který byl bratrem císaře Františka Josefa I. Císař na trůn dosedl v roce 1848 jako osmnáctiletý a vůlí osudu

Ferdinand d'Este v loveckém, jubilejní kalendář O ŽIVOT, O LÁSKU, O TRŮN, Spolek přátel Konopiště o.s.

FRANTIŠEK FERDINAND D'ESTE

Jan Heřman

Zámek Konopiště

vládl celých 68 let. Zemřel v roce 1916. Ferdinandova matka pocházela ze sicilských Bourbonů. Následník po nich dědí v roce 1875 veškerý majetek. Poslední modenský vévoda František V. – Rakouský d'Este, byl z knížat staré italské šlechty, která v 10. století vlastní například Pávii, ve 12. století vládla v Janově, Miláně, později ve Ferrare a Modeně. Rod pocházel z města Este v Itálii, podle kterého se i psal. Esténská větev vymírá roku 1803 Herkulem Silným. Ferdinandova maminka byla dcerou arcivévody Ferdinanda Karla a podle habsburského rodového práva se dědicem stal právě poslední člen rakousko-esténské větve – arcivévoda František Ferdinand. Ferdinandova maminka trpěla tuberkulózou plic a synové její nemoc geneticky dědili.

F. Ferdinand musel dlouho s tímto neduhem bojovat. Jeho matka umírá, když mu bylo osm let, což způsobilo, že už jako mladý se stal nedůvěřivý a uzavřený vůči svému okolí. Kromě her nacházel i zálibu v lovu. Když dosáhl devíti let, skolil svého prvního divočáka. Vášeň pro lov mu vydržela celý život. Učení ho moc nebavilo, se